

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหาการวิจัย

อนามัยเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ชน มนุษย์ทุกคนในโลกไม่ว่าจะมีความแตกต่างกันทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา และความเชื่อมั่นทางการเมืองฐานะทางเศรษฐกิจ สังคม ย่อมมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองเพื่อให้มีความสมบูรณ์ แข็งแรงของร่างกาย และจิตใจ ปราศจากโรคหรือความพิการ รวมทั้งดำรงชีวิตอยู่ในสังคมด้วยดี ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญต่อการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ รัฐบาลทุกรัฐบาล จึงพยายามวางแผนพัฒนาการสาธารณสุขแห่งชาติเป็นระยะๆ ไปพร้อมๆ กับการพัฒนาประเทศด้านอื่นๆ องค์การอนามัยโลกได้พยายามส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนทุกประเทศ มีสุขภาพดีถ้วนหน้าในปี พ.ศ. 2543 (Health for all by the year 2000) ซึ่งเป้าหมายดังกล่าวจะบรรลุผลสำเร็จได้ โดยใช้กลวิธีสาธารณสุขมูลฐาน คือประชาชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาสาธารณสุขของชุมชน และการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นที่มีอยู่อย่างจำกัด ด้วยวิธีการหรือเทคโนโลยีที่เหมาะสม ทั้งนี้ต้องได้รับความช่วยเหลือ และสามารถ ในการประสานแนวความคิดและความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่ของรัฐอย่างใกล้ชิด เพื่อให้เกิดการพัฒนาในรูปแบบของอาสาสมัครสาธารณสุข โดยรัฐให้การสนับสนุนในด้านต่างๆ ตลอดจนการให้ความรู้ทางด้านสาธารณสุขที่จำเป็นแก่อาสาสมัครสาธารณสุขและประชาชน

"เจ้าพนักงานสาธารณสุข(พนักงานอนามัย)" จัดเป็นบุคลากรประเภทหนึ่งที่ทำงานที่สถานอนามัย เพื่อทำหน้าที่ฝึกอบรมอาสาสมัครติดต่อประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ และสนับสนุนให้ประชาชนในชุมชน ร่วมกันแก้ไขปัญหาสาธารณสุขพื้นฐานในท้องถิ่น จึงเป็นหน้าที่ที่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุดเป็นหัวหน้าประชาชนสู่ "การมีสุขภาพดีถ้วนหน้าปี 2543" แต่จากการวิจัยเกี่ยวกับงานสาธารณสุขมูลฐานหลายเรื่องพบว่า เจ้าพนักงานสาธารณสุข (พนักงานอนามัย) ยังขาดความรู้และเจตคติที่ดีต่อการสาธารณสุขมูลฐาน ตัวอย่างเช่น

การศึกษาของอุดม ศรีทิพย์ เรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในงานสาธารณสุขมูลฐาน ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนในภาคใต้ พบว่า ในการดำเนินงาน

สาธารณสุขมูลฐานในส่วนที่เกี่ยวกับการทำงานของ ผสส./อสม. นั้นเกี่ยวข้องกับโดยตรงกับวิธีการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่สาธารณสุข กล่าวคือ วิธีการทำงานของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขตำบล ได้จำกัดบทบาทตัวเองในการทำงานสาธารณสุขมูลฐาน เฉพาะส่วนของการจัดตั้งและฝึกอบรม อสม., ผสส. เท่านั้น ส่วนงานด้านติดตามนิเทศและสนับสนุนนั้นกลับมีบทบาทน้อยมาก เพราะยังไม่มีเงื่อนไขหรือข้อกำหนดที่เฉพาะเจาะจงอย่างเป็นทางการ จึงขาดการสนับสนุนหรือสร้างโอกาส และสถานการณ์ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณสุข โดยเฉพาะอย่างยิ่งได้พบว่า เจ้าหน้าที่สาธารณสุขระดับตำบล ยังขาดความรู้และไม่เห็นความสำคัญ รวมทั้งมีเจตคติไม่เห็นด้วยกับการดำเนินงานบางอย่างในงานสาธารณสุขมูลฐาน

การศึกษาของ ลักขณา เต็มศิริกุลชัย เรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการทำงานของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขตำบล พบว่า เจ้าหน้าที่สาธารณสุขยังขาดความเข้าใจในบทบาทที่ควรจะเป็นของเจ้าหน้าที่ประจำสถานีอนามัย

จินดา พูนเกษม ศึกษาการยอมรับบทบาทและการปฏิบัติงานของ อสม. จังหวัดนครสวรรค์ เมื่อ พ.ศ. 2527 พบว่า ระดับการปฏิบัติงานของ อสม. สัมพันธ์กับความพอใจในการสนับสนุนจากภาครัฐบาล แต่เนื่องจากการฝึกอบรมที่ไม่ต่อเนื่อง ไม่ได้รับการนิเทศเยี่ยมเยียน ไม่ได้รับความสะดวกในการส่งต่อผู้ป่วยไปสถานพยาบาล จึงไม่เอื้ออำนวยให้ อสม. ยอมรับบทบาทของตนได้

กัจฉา ศุภจรรยา ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรม กองทุนยาในหมู่บ้านภาคเหนือตอนบน เมื่อ พ.ศ. 2527 พบว่า ปัจจัยฝ่ายรัฐซ้ำเติมให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมน้อยเพราะเจ้าหน้าที่ขาดความรู้พื้นฐานในเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในกองทุนยาและมีทัศนคติต่อชุมชนในทางลบ จึงขาดการนิเทศที่ต่อเนื่อง จากตัวอย่างการวิจัยดังกล่าวจะเห็นว่า เจ้าพนักงานสาธารณสุข (พนักงานอนามัย) ยังขาดความรู้และเจตคติต่อการปฏิบัติงานสาธารณสุขมูลฐาน ซึ่งถ้าบุคลากรประเภทนี้ยังมีปัญหาพื้นฐานอยู่ ความหวังที่จะให้ประชาชนมี "สุขภาพดีถ้วนหน้า" นั้นคงยาก

ปัจจุบันวิทยาลัยการสาธารณสุขภาค ได้ปรับปรุงหลักสูตร จัดให้มีการเรียนทั้งในภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติวิชาการสาธารณสุขมูลฐานเพื่อให้ผู้สำเร็จสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่อง "ความรู้และเจตคติต่อการสาธารณสุขมูลฐานของเจ้าพนักงานสาธารณสุข (พนักงานอนามัย) ผู้สำเร็จใหม่" ตามหลักสูตรที่ใช้ในปัจจุบันนี้ คือ หลักสูตรเจ้าพนักงานสาธารณสุข (พนักงานอนามัย)

2525 ทั้งนี้เพื่อให้ทราบว่า ผู้สำเร็จเจ้าพนักงานสาธารณสุข (พนักงานอนามัย) มีความรู้และเจตคติต่อการสาธารณสุขมูลฐานอยู่ในระดับใด และจะได้นำผลการวิจัยที่ได้รับไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการปรับปรุงหลักสูตร การจัดการเรียนการสอนของสถาบันผู้ผลิตเจ้าพนักงานสาธารณสุข (พนักงานอนามัย) คือ วิทยาลัยการสาธารณสุขภาค ทั้ง 4 แห่ง และใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการนิเทศติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานของเจ้าพนักงานสาธารณสุข (พนักงานอนามัย) ระหว่างประจำการให้มีคุณภาพสอดคล้องกับการกิจสำคัญของชาติ ในการจะพัฒนาคุณภาพบุคลากรอันจะส่งผลให้ประชาชนไทยมีสุขภาพดีถ้วนหน้าได้

ปัญหาที่ต้องการคำตอบในการวิจัย

1. เจ้าพนักงานสาธารณสุข (พนักงานอนามัย) ผู้สำเร็จใหม่จากวิทยาลัยการสาธารณสุขภาคทั้ง 4 แห่งในปี 2533 ในปัจจุบันนี้มีความรู้และเจตคติต่อการสาธารณสุขมูลฐาน อยู่ในระดับใด
2. ระดับความรู้และเจตคติต่อการสาธารณสุขมูลฐานของเจ้าพนักงานสาธารณสุข (พนักงานอนามัย) ผู้สำเร็จใหม่ในปี 2533 มีความสัมพันธ์กันหรือไม่
3. ปัจจัยภูมิหลังจะมีอิทธิพลต่อระดับความรู้และเจตคติต่อการสาธารณสุขมูลฐานของเจ้าพนักงานสาธารณสุข (พนักงานอนามัย) ผู้สำเร็จใหม่ในปี 2533 หรือไม่

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาระดับความรู้และเจตคติต่อการสาธารณสุขมูลฐานของเจ้าพนักงานสาธารณสุข (พนักงานอนามัย) ผู้สำเร็จใหม่ประจำปี 2533
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้กับเจตคติต่อการสาธารณสุขมูลฐานของเจ้าพนักงานสาธารณสุข (พนักงานอนามัย) ผู้สำเร็จใหม่ประจำปี 2533
3. เพื่อศึกษาปัจจัยภูมิหลังที่มีความสัมพันธ์กับความรู้และเจตคติต่อการสาธารณสุขมูลฐานของเจ้าพนักงานสาธารณสุข (พนักงานอนามัย) ผู้สำเร็จใหม่ประจำปี 2533

ค่านิยมที่ใช้ในการศึกษา

การสาธารณสุขมูลฐาน หมายถึง การดำเนินงานสาธารณสุขในรูปแบบที่ผสมผสาน การส่งเสริมสุขภาพ การรักษาพยาบาล การป้องกันโรค และการฟื้นฟูสภาพ ซึ่งชุมชนมีความต้องการ ร่วมมือกันเองหรือได้รับการสนับสนุนจากรัฐ จัดให้มีขึ้นโดยใช้ชุมชนพลัง และวิทยาการที่ไม่สูงเกินไปอย่างเหมาะสม อันสามารถทำได้จากท้องถิ่นเป็นส่วนใหญ่ และเป็นไปในแนวที่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตประจำวัน ขนบธรรมเนียมประเพณีและสภาพสังคมของท้องถิ่น ในอันที่จะแก้ไขปัญหาสาธารณสุข ซึ่งประชาชนเห็นตระหนักด้วยตนเอง การดำเนินงานนี้มีความเชื่อมโยงกับขบวนการพัฒนาแห่งท้องถิ่นและบริการสาธารณสุขของรัฐในด้านการสนับสนุน การส่งมอบผู้ช่วยและการติดต่อสื่อสาร

ความรู้เกี่ยวกับการสาธารณสุขมูลฐานของเจ้าพนักงานสาธารณสุข (พนักงานอนามัย) หมายถึง การทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการสาธารณสุขมูลฐาน ตามโครงการสาธารณสุขมูลฐานไทย ได้แก่ ความหมายของการสาธารณสุขมูลฐาน หลักการ แนวความคิด องค์ประกอบของการสาธารณสุขมูลฐาน โครงสร้างการบริหารงานสาธารณสุขมูลฐาน บทบาทของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขตำบล และอาสาสมัครสาธารณสุข เหตุผลการคัดเลือก ผสส. อสม. การคัดเลือก การฝึกอบรม การนิเทศ และการประเมินผล การประสานงาน การจัดการเกี่ยวกับสิ่งสนับสนุน การปฏิบัติงานของ ผสส., อสม. ตลอดจนการนำนวัตกรรมสาธารณสุขต่างๆ ไปประยุกต์ใช้ และสามารถทำการวิจัยในงานสาธารณสุขมูลฐาน และจะประเมินความรู้โดยใช้อิงกลุ่มเป็นหลัก โดยใช้ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เป็นเกณฑ์ในการประเมินความรู้ซึ่งแบ่งได้ 3 ระดับ คือ

ผลรวมของคะแนนที่ต่ำกว่า $\bar{X} - 1SD$. ถือว่ามีความรู้ต่ำ

ผลรวมของคะแนนระหว่าง $\bar{X} + 1SD$. ถือว่ามีความรู้ปานกลาง

ผลรวมของคะแนนที่สูงกว่า $\bar{X} + 1SD$. ถือว่ามีความรู้ดี

เจตคติต่อการสาธารณสุขมูลฐานของเจ้าพนักงานสาธารณสุข (พนักงานอนามัย) หมายถึง ความรู้สึกประเมินค่าดี ไม่ดี การประเมินความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบและความพร้อมที่จะตอบสนองในรูปของการเข้าหาหรือหลีกเลี่ยงต่อการสาธารณสุขมูลฐาน ทั้งแนวความคิด กลวิธีหลักของงานสาธารณสุขมูลฐาน ทั้ง 10 องค์ประกอบ การยอมรับบทบาทของเจ้าพนักงานสาธารณสุข (พนักงานอนามัย) ต่อการสาธารณสุขมูลฐาน การคัดเลือกอาสาสมัครจากชุมชน ฝึกอบรม การนิเทศ

การประสานงาน การศึกษาวิจัย ตลอดจนการนำนวัตกรรมสาธารณสุขต่างๆ ไป
 ประยุกต์ใช้ และจะประเมินเจตคติโดยใช้อิงกลุ่มเป็นหลัก โดยใช้ ค่าเฉลี่ยและ
 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เป็นเกณฑ์ในการประเมินเจตคติ ซึ่งแบ่งได้ 3 ระดับ คือ
 ผลรวมของคะแนนที่ต่ำกว่า $X - 1SD$. ถือว่ามีเจตคติต่ำ
 ผลรวมของคะแนนระหว่าง $X + 1SD$. ถือว่ามีเจตคติปานกลาง
 ผลรวมของคะแนนที่สูงกว่า $X + 1SD$. ถือว่ามีเจตคติดี

เจ้าพนักงานสาธารณสุข (พนักงานอนามัย) ผู้สำเร็จใหม่ หมายถึง
 ผู้สำเร็จการศึกษาตามหลักสูตร "เจ้าพนักงานสาธารณสุข (พนักงานอนามัย) 2525"
 จากวิทยาลัยการสาธารณสุขภาคทั้ง 4 แห่ง ก่อนปฏิบัติงาน ได้แก่
 วิทยาลัยการสาธารณสุขภาคเหนือ จังหวัดพิษณุโลก
 วิทยาลัยการสาธารณสุขภาคกลาง จังหวัดชลบุรี
 วิทยาลัยการสาธารณสุขภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น
 วิทยาลัยการสาธารณสุขภาคใต้ จังหวัดยะลา

ข้อตกลงเบื้องต้น

เจ้าพนักงานสาธารณสุข (พนักงานอนามัย) ผู้สำเร็จใหม่ทุกคน ทำ
 แบบสอบถาม โดยความสามารถของตนเองอย่างแท้จริง

ข้อจำกัดในการวิจัย

1. ข้อมูลที่ได้เป็นข้อมูลของประชากรกลุ่มที่ศึกษาเฉพาะที่ทำการ
 ศึกษาเท่านั้น
2. ระดับความรู้และเจตคติที่วัดได้ ไม่สามารถทำนายระดับความรู้
 และเจตคติของกลุ่มผู้สำเร็จการศึกษาเจ้าพนักงานสาธารณสุข (พนักงานอนามัย)
 เมื่อปฏิบัติงานแล้ว

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. เป็นแนวทางในการปรับปรุงการเรียนการสอนนักศึกษาเจ้าพนักงาน
สาธารณสุข (พนักงานอนามัย) ให้มีความรู้ เจตคติที่ดีต่อการสาธารณสุขมูลฐาน
2. เสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางสำหรับผู้บริหารในการนิเทศการสอน การ
สาธารณสุขมูลฐานของวิทยาลัยการสาธารณสุขภาคทั้ง 4 แห่ง
3. เสนอแนะแนวทาง ในการคัดเลือกผู้เข้าศึกษา หลักสูตรเจ้าพนักงาน
สาธารณสุข (พนักงานอนามัย) ซึ่งน่าจะมีแนวโน้มที่จะมีเจตคติที่ดีต่อการสาธารณสุข
มูลฐาน
4. เป็นข้อมูลพื้นฐานในการศึกษาที่เกี่ยวข้องต่อไป